

So zakorenenými

Hovoríme s publicistom
Jánom Jančovicom

dolnozemskými výhonkami

Ján Jančovic (narodil sa v Pôtri) je neúnavným bádateľom minulosti a propagátorom kultúrnych hodnôt dolnozemských Slovákov. Po Jánovi Siráckom (1925 – 1998) sa zaradil k popredným znalcom vyst'ahovaleckej tematiky zameranej na územie historického Novohradu, ktorej sa intenzívne venuje niekoľko desaťročí. Členom Matice slovenskej je nepretržite od jej obnovenia v roku 1968. V rodnej obci bol tajomníkom miestneho odboru MS a členom Okresného výboru vo Veľkom Krtíši, kde bol aj predsedom komisie pre styk so zahraničnými Slovákami, teraz je registrovaný v Nitre, kde bol členom výboru MO MS. Matica slovenská v Srbsku mu roku 2010 udelila diplom Čestného člena MSS.

Roku 1972 nadviazal Ján Jančovic úzku spoluprácu s Odborom pre zahraničných Slovákov MS v Bratislave (popri Siráckom najmä s Františkom Bielikom) a začal udržiavať kontakty so Slovákami vo Vojvodine, Rumunsku a v Novohradskej župe v Maďarsku. Je autorom 12 kníh, rovnocenne ako regionálnej histórii sa venuje problematike zahraničných Slovákov, osobitne dolnozemským. Vo Vydavateľstve MS mu vyšli štyri knihy. *Z kolísy na Dolnú zem* sa zaoberá históriou sťahovania Slovákov z Novohradu na Dolnú zem a ich usadením na území dnešného Maďarska, Rumunska a Srbska. Jeho *Navrátilci* sú spomienkami Slovákov dlho žijúcich v západnej Európe, zámorí a na Dolnej zemi, vyšli pri 60. výročí ich hromadného návratu do starej vlasti. Kniha *Z novohradských vrchov a dolín* je venovaná významným osobnostiam regiónu, ktoré sa podieľali na pozdvihnutí vedecko-technického pokroku vo svete, zaujímavostiam a histórii. Najnovšia publikácia *Pretvorili dolnozemskú rovinu* uvádza biografické profily takmer sto osobností žijúcich na Dolnej zemi, kde v oblasti kultúry, vzdelávania, prírodných vied a pôdohospodárstva pomáhali pozdvihnúť hmotnú a duchovnú úroveň Slovákov. Sú v nej zaznamenané príbehy a profily pokračovateľov a ich podiel na zachovávaní národnej identity.

S minulosťou Slovákov na Dolniakoch sa na Slovensku už tradične zaoberá iba niekoľko nadšencov. Celá problematika akosi nie je dosť lákavá, vy sa jej predsa venujete naplno, programovo, oduševnene, až fanaticky. Ako ste sa k nej dostali?

Už ako chlapec som oproti ostatným kamarátom mal nevýhodu, že mi chýbali starí otcovia.

Starý otec z otcovej strany odišiel roku 1906 za prácou do USA. Mój otec mal vtedy iba jedenásť mesiacov a vlastného otca si vlastne nepoznal. Pracoval v pensylvánskych baniach, zo začiatku rodine písal, ale čoskoro sa odmlčal a domov sa už nikdy nevrátil. Starý otec z matkinej strany odišiel roku 1927 do Kanady, kde zo začiatku pracoval v provincii Saskatchewan na železnici, potom nevedno kde. Aj ten sa po čase odmlčal a rodina sa dozvedela iba to, že v roku 1960 umrel v Saskatoone. Zrejme obidvaja si žili svojím životom a na deti, manželky, ktoré celý život žili ako vdovy, zabudli. Druhý dôvod bol, že od mladosti som počúval najstarších, ako sa mnohí z ich predkov v minulosti vyst'ahovali z našich dedín na Dolnú zem. Z početnej rodiny odchádzal spravidla najmladší syn, neskôr i celé rodiny. Po rokoch sa niektorí, najmä zo srbského Banátu, konkrétne z Kovačice, pri hľadaní koreňov k svojim rodinám prihlásili. Začal som skúmať v cirkevných protokoloch, archívoch, spolupracovať s Odborom pre zahraničných Slovákov MS v Bratislave. Potom nasledovali moje vytrvalé cesty po ich stopách.

Na Dolnej zemi vás poznajú a uznávajú ako svojho. Na minulosť a súčasnosť našich Slovákov na Dolnej zemi sa pozeráte s istým nadhľadom. Ako by ste charakterizovali jednotlivé komunity a v čom vidíte rozdiel medzi nimi?

Pri Slovákoch žijúcich už viac ako tristo rokov na území terajšieho Maďarska je charakteris-

tická najmä strata ich pôvodného materinského jazyka. Ich mentalita, vďačnosť, tolerancia a iné národné povahové vlastnosti zostali slovenské, ale maďarskosť je v nich tak zaštepovaná, že si to sami už veľmi ani neuvedomujú. Aj tí, ktorí dobre ovládajú archaickú slovenčinu, radšej chcú hovoriť po maďarsky. Prekvapuje, že aj Slováci, ktorí tak radi spievajú, tancujú po slovensky a sú členmi slovenských súborov, spolkov a krúžkov, keď idú voliť, za Slováka sa neprihlásia. Cítia po slovensky, ale boja sa prejaviť národnostne i jazykovo. Mrzí ma, že aj tých málo Slovákov v Maďarsku sa delí na obyčajných a učenejších, a tak sa celá národnosť oslabuje. Slovákom tu chýba nielen slovenské povedomie, ale aj sebavedomie, a preto ich treba pri každej príležitosti povzbudzovať.

V Rumunsku cítiť jazykový, vzdelanostný a povahový rozdiel medzi vrchárskymi (bihorskými, katolíckymi) a nížinnými (banátskymi, evanjelickými) Slovákami. Vychádza to z historických podmienok a vývoja. Banátski Slováci mali podstatne lepšie prírodné, hospodárske a vzdelanostné možnosti a výhody ako Bihorčania vo vrchárskych oblastiach Sedmohradského rudohoria. Dnes sa aj tí odolnejší a početnejší sťahujú do nížin, a to najmä medzi Slovákov pri rieke Maruša. Obidve skupiny spolunažívajú v pokoji a spolu zachraňujú aj tam stále ubúdajúcu slovenskú národnosť. Pokiaľ sa v školách bude učiť a doma v rodinách sa bude naďalej rozprávať po slovensky, ich národné povedomie sa ešte dlho udrží.

Slováci žijúci v srbskej Vojvodine historicky patria medzi najuvedomejších na Dolnej zemi. Stýkam sa tam s mnohými významnými slovenskými osobnosťami, najradšej mám prístupnú a otvorenú dušu a srdce obyčajných Slovákov, ktorí si zachovávajú svoje rodinné tradície. V ostatných rokoch národnosť v tejto doteraz najšlovenskejšej časti Dolnej zeme značne oslabuje ich veľký odliv (a to najmä najvzdelanejších) do krajiny svojich predkov aj inde do sveta. Ani nízka pôrodnosť v ostatných rokoch neveští do budúcnosti nič dobré pre slovenskosť.

Kolonizácia Slovákov v Chorvátsku (Slavónia) sa začínala prevažne až koncom 19. storočia. Aj napriek tomu kysuckú slovenčinu tam bolo dlho počuť iba v rodinách a na ulici. V kostole a v škole sa používal chorvátsky jazyk a Slovákom hrozila jazyková asimilácia blízky jazykom. Až po druhej svetovej vojne sa začala

v niektorých obciach aj výučba slovenčiny. Keď už bol dostatok učiteľov, vyučovanie slovenčiny sa rozšírilo. Medzi Slovákmi v Slavónii som bol ako študent na zahraničnej praxi roku 1966 a potom na reportáži pre časopis Slovensko, keď v Josipovci roku 1982 oslavovali storočnicu založenia obce Slovákmi. Učiteľmi slovenčiny tam boli pán Kvasňovský a pani Kristeková. Josipovec bol vtedy bielou vranou vo výučbe materčiny. V neskorších rokoch, keď bola založená Matica slovenská v Chorvátsku, sa rozvinula výučba slovenčiny, nebývalý rozvoj slovenskej kultúry sa začal v takých obciach osídlených Slovákmi, o ktorých bolo dovtedy málo počuť.

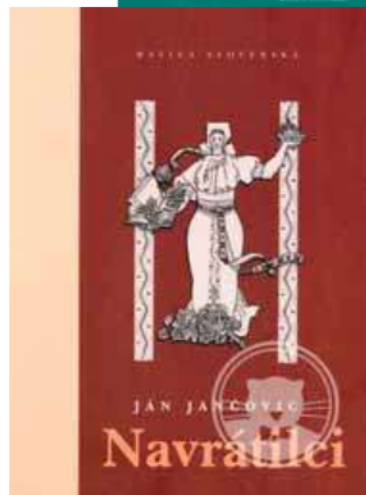
Vaša bádateľská a publikačná činnosť prináša plody stále nie dosť rozvinutých slovensko-slovenských vzťahov. Uviedli by ste aspoň niekoľko príkladov krajanov a presídlencov – navrátilcov na Slovensku?

Osobne aj svojou rozsiahlou publikačnou činnosťou som napríklad podnietil obnovu kontaktov a návštev obcí a spríbuznených rodín, hľadajúcich svoje korene. Boli to napríklad Labátovci z Aradáča s Labátovcami v Dolných Strhároch, Ďurišovci z Padiny a zo Sarvaša s Ďurišovcami z Pôtra, Bačúrovci z Padiny s Bačúrovcami z Dolnej Strehovej, Markovci z Kovačice a Padiny s Markovcami zo Seného (Novohrad), Hriešikovci z Kovačice s Hriešikovcami z Pôtra, ale mohol by som spomenúť aj Babkocov z Kovačice či ďalších. Po publikovaných reportážach navštívili okrem rodín aj obce, kde záujemcovia pátrali v cirkevných archívoch, cintorínoch, kostoloch. Mnohé rodiny z Vojvodiny, Rumunska a Maďarska si hľadajú svoj pôvod. A písomne a telefonicky sa na mňa pri svojom bádani z tejto oblasti obracajú o pomoc viacerí zo Slovenska.

Zabezpečoval a podnietil som aj návštevu a spriatelenie obcí z Maďarska a Srbska s obcami na Slovensku. Som rád, že ma pravidelne pozývajú na besedy a prednášky. Niekoľkokrát som prednášal v Maďarsku, Srbsku a na mnohých miestach na Slovensku, kde žijú hlavne presídlenci z Dolnej zeme: Nové Zámky, Galanta, Lučenec, Diakovce, Tešedíkovo, Nešvadý, Kolárovo, Šárovce...

Keďže máte pred sebou ešte zopár (dúfajme, aj veľmi okrúhlych) životných jubileí, na záver by ste našim čitateľom mohli prezradiť, čo by ste chceli v najbližšom a aj vzdialenejšom období spracovať...

To všetko závisí od viacerých vecí, ale predovšetkým od zdravia. Pamäť môjho počítača sa takmer každodenne zapína, na pozvanie navštevujem miesta, kde sa usadili presídlenci z Dolnej zeme, stretávam ochotných ľudí, ale môže to byť niečo podobné, ako je najnovšia monografia o Čanádabert'anoch v Diakovciach. Napríklad veľké a neprebádané cirkevné archívy so slovenskými písanými protokolmi o usadení a následnom živote Slovákov sa nachádzajú v evanjelických obciach Novohradskej a Peštianskej župy. To je tiež jeden tip na

Ján Jančovic

Polnohospodársky inžinier, novinár, publicista, spisovateľ literatúry faktu sa narodil 6. februára 1941 v Pôtri (okres Veľký Krtíš). Na Vysokej škole poľnohospodárskej v Nitre vyštudoval v rokoch 1962 – 1967 ekonomiku poľnohospodárstva. Od roku 1970 pracoval v oblasti podnikovej propagácie a výstavníctva. Prispieva do novín, časopisov a kalendárov na Slovensku a v slovenskom zahraničí, odborne spolupracoval s rozhlasom, televíziou a krátkym filmom. Do roku 2004 bol najskôr manažérom a potom desať rokov zástupcom šéfredaktora týždenníka Roľnícke novinky. Intenzívne a programovo sa už niekoľko desaťročí venuje problematike života Slovákov v zahraničí, najmä dolnozemskej. Svoje poznatky a výsledky bádania priamo v prostredí Slovákov žijúcich v jednotlivých krajinách publikoval v periodickej tlači, zborníkoch aj knižných monografických prácach. Ján Jančovic a celá rodina žije v Nitre, na svojej rodnej postati v Pôtri zachováva kultúrne dedičstvo svojich roľníckych predkov, zariadené ako rodinné múzeum. Zo zachovanej pozostalosti, ako i nákupom vybavil dom pôvodným nábytkom a zariadením, dvor a hospodárske budovy naplnil strojmi, náradím, náčiním na spôsob tradičného spôsobu života a práce roľníka v minulosti.

With Rooted Shoots of the Lower Land

An interview with Ján Jančovic. This agricultural engineer, journalist, publicist and non-fiction writer was born in Pôtra on 6 February 1941. He contributed to newspapers, magazines and calendars in Slovakia and within Slovak communities abroad, professionally co-operated with radio, television and short film. He has intensively and systematically dedicated himself to the problems of life of Slovaks abroad, mainly of those in the Lower Land, for several decades. He made researches right among Slovaks living in various countries. He published his findings and research results in periodicals, miscellanies and 12 books.

materiál, ktorému by bolo potrebné sa venovať a spracovať ho do celku. Závisí to však od mnohých limitujúcich faktorov. Je to však zaujímavá bádateľská téma.

IMRICH FUHL

FOTO: ARCHÍV JÁNA JANČOVICA